

РЕТРОСПЕКТИВА РОЗВИТКУ МЕТОДИЧНОЇ ХУДОЖНЬО-ПРОМИСЛОВОЇ ОСВІТИ

А Досліджено етапи становлення художньо-промислової освіти в історико-педагогічній ретроспективі. Подано обґрунтування поняття «дизайн-освіта». Проведено аналіз становлення художньо-промислової освіти. З'ясовано організаційно-педагогічні засади методичної освіти. Виокремлено та систематизовано етапи дизайнерської підготовки. Наведено тенденції та перспективи розвитку методичної художньо-промислової освіти.

Ключові слова: дизайн; дизайн-освіта; художньо-промислова освіта; професійний дизайн; тенденції; розвиток; ретроспектива

Постановка проблеми. У зв'язку з тим, що до 1990 року не існувало концепції дизайну, виникає необхідність розкрити поняття «дизайн-освіти», що включає в себе значення художньо-промислової освіти, промислового мистецтва тощо.

Наразі особливої актуальності, соціального та культурного значення набуває професійна підготовка спеціалістів «художньої промисловості» – дизайнерів. Важливість такої методичної освіти визначає її головна мета – здійснювати професійну підготовку спеціалістів.

Для її досягнення потрібно виконати такі завдання:

- застосовувати інверсний підхід до навчання;
- визначати сучасний зміст дизайнерської підготовки;
- взяти до уваги реальні вимоги, продиктовані ринковою економікою;
- розробляти освітньо-професійні програми, навчальні плани, робочі програми дисциплін та дидактичного забезпечення освітнього процесу.

Значення художньо-промислової освіти та її розвитку й визначення перспектив стало особливо важливим в Україні. Так, це відбулось після запровадження нових вимог до дизайн-освіти та нового класифікатора професій України (2011) щодо підготовки в професійних навчальних закладах дизайнерів ОКР «молодший спеціаліст», «бакалавр» і «магістр». Важливим є ще те, що цими вимогами та «Переліком напрямів, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах» є обумовлено нова спеціалізація в межах курсу дизайну – можливість здобуття кваліфікації вчителя дизайну.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Концепції дизайну було присвячено чимало наукових робіт українських і зарубіжних науковців. О. Генісаретський, О. Голубець, О. Козакевич, Д. Кривавич, В. Овсійчук, І. Мірчук, М. Мурашко, О. Нога, О. Тарасенко, М. Селівачов, Л. Соколюк, М. Станкевич вивчали теоретико-методологічні, історичні та гуманітарно-художні засади мистецтва дизайну. В. Даниленко, І. Кузнецова, В. Сидоренко досліджували художньо-проектну культуру й естетику дизайнерської творчості.

Поняття дизайн-освіти та її зміст, форми та методів навчання та шляхи їх реалізації в загальноосвітній, вищій мистецькій і педагогічній школах студіювали

Є. Антонович, А. Бровченко, В. Вдовченко, Л. Оршанський, В. Прусак, І. Савенко, Р. Силко, В. Тищенко, Б. Тимків, О. Фурса, А. Чебикін та ін. У роботах В. Глазичева, О. Хмельовського, Л. Холмянського, А. Чебикіна, М. Яковлева наведені результати порівняння історичного й сучасного досвіду вітчизняної дизайн-освіти. Інноваційні технології в дизайн-освіті стали предметом досліджень О. Бойчука, О. Боднара, В. Бондаренко, Т. Костенко, Г. Гайворонського, Є. Рагуліна, В. Голобородька та ін.

Ретроспективу художньо-промислових шкіл і дизайнерських осередків визначили такі вчені: С. Мигаль, І. Кодлубай, А. Півненко, З. Тканко, П.Татіївський, С. Удріс, Р. Шмагало та ін.

Мета статті полягає у педагогічному аналізі системи художньо-промислової освіти та науковому обґрунтуванні ефективного використання ідей і практичного досвіду художньо-промислових шкіл у практиці дизайн-освіти.

Передбачаємо висвітлити у нашому дослідженні такі завдання:

- розкрити поняття «дизайн-освіти»;
- провести аналіз етапів становлення й розвитку системи професійної художньо-промислової освіти в історико-педагогічній ретроспективі;
- розкрити зміст, напрями, тенденції, організаційно-педагогічні засади функціонування професійних художньо-промислових шкіл дизайн-освіти;
- визначити особливості емпіричного досвіду художньо-матеріальної культури як основи вітчизняної системи дизайн-освіти та сформулювати основні науково-методичні принципи професійної художньо-промислової освіти;
- визначити можливість розвитку вітчизняної вищої дизайн-освіти – запровадження теоретичних ідей та емпіричного досвіду підготовки фахівців.

Викладення основного матеріалу. Дизайн як поняття є особливим видом проектної діяльності, що охоплює художньо-об'єктну творчість та науково обґрунтовану інженерну практику в промисловій сфері. Дизайн має низку функцій: образотворчу, гедоністичну, комунікативну, виховну та пізнавальну [6].

З огляду на те, що дизайн має безліч напрямів діяльності, унеможливорюється об'єднання всіх векторів науково-

го підходу до вивчення дизайну як єдиної науки. Наразі не створено спільного інституту дизайну, який би охоплював досвід фахівців усіх розгалужень дизайну, що обумовило б виокремлений і незалежний розвиток кожного із його напрямів.

Наприклад, графічний і ландшафтний дизайни мають різні предмети та об'єкти вивчення. Однак мета і завдання дизайну пов'язані між собою. Основним завданням дизайну є відтворення ідей людини відносно об'єкту дизайну, усунення проблем виконання проектів, конструкцій тощо.

Основними чинниками дизайну, що одночасно окреслює його завдання є такі:

- ергономіка, тобто легкість у використанні об'єкта дизайну;
- інтерфейс користувача;
- психологічні особливості оператора, що працює з об'єктом дизайну;
- застосування нових технологій у дизайні для спрощення його інших завдань [11].

Відповідно до цього, об'єктом дизайну є предмет, який видозмінюється через різні модифікації, що були розроблені людиною для запровадження ідей покращення зовнішнього вигляду, соціальної привабливості.

Наразі, поняття «дизайн» впевнено посідає ключове місце серед понять, пов'язаних зі способом життя, соціальним статусом, рівнем комфорту. Змістовне різноманіття дизайну як практичного способу художнього осмислення середовища проживання змінилося в кінці XIX століття, коли дизайн розуміли тільки як технічне, а в подальшому й художнє проектування в області індустріального розвитку виробництва предметів побуту. Зараз поняття «дизайн» використовується в системі багатьох соціальних послуг, у промисловості та як основний напрямок ергономіки. Це не тільки метод проектування зручних і красивих речей, але й частина культури сучасного суспільства й людини [9].

Дизайнерська освіта стала дисципліною, що вивчається в системі початкової, середньої та вищої освіти. Загалом, урахувавши численні тлумачення сутності дизайну, визначаємо «дизайн» як творчу художньо-проектну діяльність, спрямовану на розроблення гармонійного предметного середовища в різноманітних сферах життя людини [10].

Для того, щоб перейти від поняття дизайну до дизайн-освіти, потрібно підвести підсумок вищезазначеного. Отже, дизайн – це художня діяльність, головним завданням якої є розроблення ідеального об'єктного середовища, яке найбільше підходить для проживання та задоволення усіх потреб особистості.

Розкриємо поняття дизайн-освіти. Дизайн-освіта як узагальненне поняття є навчальною діяльністю студентів, яке розвиває в них навички проектування і дизайну. Головним завданням дизайн-освіти є вищезгаданий розвиток проектування та творчого мислення студентів, що сприяє розумінню сучасних мистецьких проблем, естетичному вихованню студентів. Прийомами дизайнерського мислення є узагальнення, аналіз, синтез, порівняння, абстракція [4].

Дизайн-освіта бере за основу всі напрями сучасного дизайну. Існують такі напрями дизайн-освіти: дизайн середовища, дизайн костюмів, графічний дизайн, промисловий дизайн, ландшафтний дизайн.

Дизайн середовища – це проектування зовнішньої форми будівлі (екстер'єр) або її внутрішнє оздоблення (інтер'єр). З таким видом дизайну студенти знайомляться при опрацюванні, наприклад, теми «Макетування предметів хатнього інтер'єру» та в процесі виконання практичних робіт у 1-их класах «Макетування меблів із сірникових коробок», «Ліплення декоративного посуду», «Виготовлення настінних прикрас із різних матеріалів».

Продовження вивчення студентами дизайну середовища здійснюється під час опанування теми для 2-их класів «Художні техніки декоративно-ужиткового мистецтва», яка передбачає виконання практичної роботи «Макетування предметів побуту для стіни, підлоги, вікна у техніці витинанки».

Навчальними програмами трудового виховання для 3-їх та 3-4-их класів передбачено засвоєння дизайну середовища в процесі виконання колективних творчих робіт, а саме: конструювання виробів для відтворення давнього українського побуту, зокрема, меблів, посуду, настінних прикрас тощо; під час виконання практичної роботи «Макетування будівельних споруд» у межах опанування теми «Архітектурне макетування»; під час ознайомлення з темою «Художня діяльність декоративного розпису» також передбачено виконання практичної роботи «Макетування предметів побуту й оздоблення їх орнаментом».

Дизайн костюмів – це композиція (гармонійне поєднання) одягу, взуття, ювелірних прикрас. Дизайн костюмів є етнічним (народним) і сучасним. Дизайнери моделюють сучасний одяг, урахувавши народні традиції, національні художні смаки. Ознайомлення з таким видом дизайну передбачено для студентів під час опрацювання теми для 1-их класів «Культура зовнішності людини, культура одягу», а також у процесі виконання практичних робіт «Зображення костюма із власної уяви», «Макетування елементів костюма за власними малюнками» та «Виготовлення іграшкового костюма».

Тему «Культура зовнішності людини, культура одягу» студенти опановують для роботи з 3-їми класами шляхом виконання практичної роботи «Дизайн власного одягу для вечірки (оздоблення стразами, наліпками тощо)».

Для 4-их класів заплановано тему «Елементи дизайну костюма», в межах якої здійснюється практична робота «Пошиття лялькових національних костюмів».

Фахівці сфери графічного дизайну (художники-графіки, графічні дизайнери) займаються оформленням книжок, створюють етикетки, плакати, цукеркові обгортки, товарні упаковки, формують емблеми, розробляють рекламу. Студенти ознайомлюються з елементами графічного дизайну під час вивчення теми «Умовні знаки передачі інформації», яка передбачає виконання практичних робіт «Виготовлен-

ня власної візитки», «Макетування афіш, оголошень, листівок тощо».

Промисловий дизайн – це художнє проектування промислових виробів (розроблення ескізів і макетів нових конструкцій). Зовнішній вигляд виробів промислового дизайну розробляють художники-конструктори. З елементами промислового дизайну студенти ознайомлюються під час вивчення розділу «Людина і техніка» (1–4 класи), де вони розробляють власні конструкції техніки з деталей конструктора та інших матеріалів, створюють технічні моделі, виготовляють макети технічних конструкцій.

Ландшафтний дизайн – це художня діяльність гармонійного поєднання рукотворних куточків природи й краєвидів з формами архітектурних споруд. Архітектор, коли проектує загальний вигляд будівель, обов'язково зважає на природний рельєф і краєвид місцевості. Ознайомлюються студенти з елементами ландшафтного дизайну при опрацюванні розділу «Людина й природа» та «Людина й художнє довкілля» (1–4 кл.), вивчаючи тему «Елементи квітництва», з виконанням практичних робіт: «Розроблення макету клумби»; «Художнє конструювання декоративних квітів та рослин з різних матеріалів»; «Створення дизайну дачної ділянки».

Студенти опановують теорію створення різноманітних мальовничих куточків і засвоюють знання про дерева, кущі, квіткові рослини як про прикрасу довкілля, а також про квіти в садах, на клумбах, алеях, про традиційне їхнє поєднання в українському квітнику під час лекції на тему: «Елементи паркового мистецтва».

Із вищевказаних позицій випливає доцільність організації технологічної підготовки студентів на основі дизайнерського підходу й визначається самою сутністю даної підготовки, в основі якої лежить творчий процес перетворювальної діяльності. В основу концепції даного підходу закладені такі принципи:

- навчання дизайну щонайперше спрямовано на творчий розвиток і самореалізацію особистості студента;
- дизайнерська діяльність аудиторних занять студента повинна мати особистісний зміст, узгоджуватися з інтересами особистості та орієнтована на реальне її використання в житті студента;
- розвиток інтересу до дизайну та естетичного смаку будується на основі наявного особистісного досвіду творчої діяльності;
- у процесі дизайнерської діяльності студент повинен стати повноправним суб'єктом такої діяльності, що має на увазі надання свободи вибору як у створенні задуму творчої роботи, вибору матеріалів, виду техніки, так і в складності виконання творчого завдання тощо;
- навчання дизайну необхідно погоджувати з індивідуальними здібностями, творчою вибірковістю особи (перевагам серед видів діяльності, особистісним сенсам і т. п.)
- навчання дизайну будується на основі принципу: від простого до складного, при цьому на початкових етапах учитель показує учням різноманітні прийоми дизайнер-

ської діяльності, а згодом студенти, оволодіваючи ними, формують власний досвід дизайнерської проектної діяльності [1].

Висновки. Отже, важливим питанням сучасної дизайнової освіти є формування у студентів дизайнерського мислення. Останнє передбачає наявність у людини оціночних суджень і способів творчої діяльності, що визначають естетичне ставлення до світу речей і навколишньої дійсності в цілому.

Тож, розвиток дизайн-освіти як суспільно-культурного явища передбачає проходження таких послідовних етапів [12]:

- формування загальних соціокультурних уявлень про місце й роль дизайну (художньо-проектної творчості) в умовах навчання в закладі загальної середньої освіти;
- розроблення системи фахової підготовки майбутніх дизайнерів у середньо-спеціальних (училища й технікуми) та закладах вищої освіти художньо-промислового профілю;
- самостійна художньо-конструкторська діяльність в умовах виробництва.

Список використаних джерел

1. Аронов В. Р. Теоретические концепции зарубежного дизайна. Москва : ВНИИТЭ, 1992. 122 с.
2. Бахтева Л. А. Дизайн как средство творческого развития учащихся на парах технологи. URL : http://ir.nul.nagoyau.ac.jp/jspui/bitstream/2237/15862/1/v8_p54.pdf.
3. Даниленко В. Я. Дизайнерська освіта України у європейському контексті. *Вісник Львівської академії мистецтв*. Львів : ЛАМ, 1999. Спецвипуск. С. 173–177.
4. Даниленко В. Я. Витоки дизайн-освіти (за матеріалами провідних дизайнерських шкіл світу). *Вісник Харк. держ. академії дизайну і мистецтв*. Харків, 2002. № 4. С. 38–48.
5. Даниленко В. Я. Особливості становлення дизайну в Україні. *Діалог культур: Україна у світовому контексті* : матеріали перших міжнар. філософ.- культуролог. читань / ред. кол.: С. О. Черепанова (відп. ред.), І. А. Зязюн, В. Г. Скотний, Е. П. Мисько. Львів : Каменяр, 1996. Вип. 2. С. 228–230.
6. Ковешникова Н. А. Дизайн: история и теория : учеб. пособ. Москва : Омега-Л, 2006. 224 с.
7. Конышева Н. М. Методика трудового обучения младших школьников. Основы дизайнообразования : учеб. пособ. для студ. сред. пед. учеб. завед. Москва : Академия, 1999. 192 с.
8. Кривач Д. Мистецька освіта в Україні на сучасному етапі. *Діалог культур: Україна у світовому контексті: Філософія освіти* : зб. наук. пр. / [ред. кол.: І. А. Зязюн (гол. ред.), С. О. Черепанова (упоряд. і відп. ред.), Н. Г. Ничкало, В. Г. Скотний та ін.]. Львів : Світ, 1999. Вип. 4. С. 166–171.
9. Побірченко О. М. Дизайн-освіта як засіб гармонійного розвитку особистості. Умань : ПП Жовтий, 2013. С. 136–138.
10. Святкина Н. А., Юдина Г. В. Развитие дизайнерского мышления младших школьников в процессе работы с бумагой на парах технологии и художественного труда в начальных классах. *Педагогика: традиции и инновации (II)* : материалы междунар. заоч. науч. конф., (г. Челябинск, октяб. 2012 г.). Челябинск, 2012. С. 100–103.
11. Татівський П. М. Особливості становлення та перспективи розвитку дизайну в Україні : дис... канд. техн. наук: 05.01.03 / НАН України, Ін-т мистецтвознав., фольклористики та етнології ім. М. Рильського. Київ, 2002. 190 с..
12. Тягур В. М. Розвиток професійної художньо-промислової освіти в Німеччині (перша половина ХХ ст.) : автореф. дис... канд. пед. наук : 13.00.02 / Київ : Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, 2013. 20 с.
13. Чебикин А. Художня освіта в Україні ХХІ століття (культуротворчий аспект). *Діалог культур: Україна у світовому контексті*. Художня освіта : зб. наук. пр. / [ред. кол.: І. А. Зязюн (гол. ред.), С. О. Черепанова (упоряд. і відп. ред.), Н. Г. Ничкало, О. П. Рудницька та ін.]. Львів : Світ, 2000. Вип. 5. С. 30–39.
14. Шмагалю Р. Т. Мистецька освіта в Україні середини ХІХ – середини ХХ століття: структурування, методологія, художні позиції. Львів : Українські технології, 2005. 528 с.

Дата надходження до редакції авторського оригіналу: 05.04.2019

Дяченко Алла. Ретроспектива розвитку методического художественно-промшленного образования.

Ⓐ Исследованы этапы становления художественно-промышленного образования в историко-педагогической ретроспективе. Дается обоснование понятия «дизайн-образование». Проведен анализ становления художественно-промышленного образования. Выяснено организационно-педагогические основы методического образования. Выделены и систематизированы этапы дизайнерской подготовки. Приведены тенденции и перспективы развития методического художественно-промышленного образования.

Ключевые слова: дизайн; дизайн-образование; художественно-промышленное образование; профессиональный дизайн; тенденции; развитие; ретроспектива

Diachenko Alla. Retrospective of the Methodical Artistic and Industrial Education Development.

Ⓐ Author of the paper examines the stages of the formation of art-for-industry education in the historical and pedagogical retrospective, describes organizational and pedagogical foundations of art-for-industry education. Key features for the concept of «design education» are given. The stages of design education are highlighted and systematized. The trends and prospects for the development of methodical art-for-industry education are given.

Key words: design; design education; art and industry education; professional design; trends; development; retrospective

Дяченко Алла Володимирівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри промислового дизайну і комп'ютерних технологій Київської державної академії декоративно-прикладного мистецтва і дизайну імені Михайла Бойчука

E-mail: diachenko.alla@yandex.ua